

Енергія рухає світ

Урок 61

1. На кожну літеру абетки спробуйте дібрати назву того, що може рухатися. Запишіть у вигляді списку.

А – автобус. Б – бумеранг. В – ...

2. Прочитай уривок вірша, спробуй почути в ньому рух.

Паротяг

Старий паротяг на пероні пітніє,
аж ллється із нього маснюща олія,
посопує, мліє.

Тяжкий і великий, він дише і дмуха,
жар з розпашілого черева буха:
Бух-ух-ух! Пуф-уф-уф! Чух-пах-пах, ПУХ!
Пурхає пара, як хмара, як пух!..

Раптом — СВИСТ!
І знову — СВИСТ!
Пара — БУХ!
Колеса — в РУХ!

Спершу, немов череПАха бляШАна,
РУшила
маШИна
ЗАспано
по ШПАлах,
ШАрпнула ваГОни — і тягне наТУжно —
кр-р-рутяться, кр-р-рутяться колеса дружно!
ЧАхкають, БАхкають щораз гучніше
і мчаться вони все прудкіше й прудкіше!..
Куди ж вони їдуть? Куди ж то? А прямо —
по рейках, по рейках, по рейках, полями,

по горах — лісами — через мости —
кваплять, бо треба, щоб поїзд устиг!

А ПОїзд, а ПОїзд поТУркує сТУкотом —
ТАК-то-то, ТАК-то-то, ТАК-то-то, ТУК-то-то..

Та що то за поїзд — куди і чого?

І ЩО-то-там, ЩО-то-там штурха його, —
аж весь трясеться, аж БУха — бух-бух!..

То пара гаряча зчинила той рух!..

Й веселі колеса потуркують стукотом —
ТАК-то-то, ТАК-то-то, ТАК-то-то, ТУК-то-то..

За Юліаном Тувімом. Переклад з польської Івана Малковича

3. Які звуки ви почули на початку вірша? Що в цей час відбувається з паротягом? Який звук пролунав, перш ніж паротяг почав їхати? Як поет передав звучання руху потяга? Прочитайте рядочки вголос і проплескайте ритм.
4. Прочитай слова, у яких деякі букви заховалися за клубами пари. Чи всі голосні звучать у них чітко?

На п^роні, в л^икий, ч^р паха, зч^нила, в селі.

5. Запиши слова з попереднього завдання. Чи виникає в тебе сумнів, яку літеру писати на місці пари? Перевір себе, знайшовши ці слова у вірші. Виділи в записаних словах корені й познач наголоси.

Ненаголошені звуки [e] та [и] в коренях слів звучать нечітко. Під час вимови [e] наближається до [и] — [e^и], а [и] до [e] — [и^e], тому й виникає сумнів, яку літеру писати. Правопис слів із сумнівними голосними треба запам'ятати або перевіряти.

1. Обговоріть, як рухаються різні види транспорту. Про який з них ви знаєте найменше чи хочете дізнатися більше? Як це можна зробити?
2. Прочитай статтю з дитячої енциклопедії, яка розповідає про поїзди.

Що рухає поїзд?

Поїзд — це зчеплені вагони, які тягне рейковим шляхом локомотив. Один локомотив здатний тягнути десятки й десятки вагонів; деякі поїзди мають довжину до півтора кілометра.

Локомотив їде завдяки мотору. Він постачає енергію, яка обертає колеса, рухаючи локомотив і причеплені до нього вагони.

Які мотори в локомотивів?

Мотори в локомотивів бувають електричними чи комбінованими з дизеля й електродвигуна.

Електромотори використовують тільки в поїздах, які їздять на короткі відстані. Вони отримують електроенергію від дротів або спеціальних контактних рейок.

Так їздять електрички, тролейбуси, трамваї, поїзди метро.

Дизельні електродвигуни здатні рухати локомотиви з важкими вантажами на великі відстані.

Як працює дизельний електродвигун?

Дизельне паливо згорає у двигуні й запускає генератор, який виробляє електрику. Вона забезпечує роботу моторів, що рухають колеса.

Яке паливо використовують на залізниці?

Дизельне паливо виробляють із нафти, як і бензин. Але бензин більш очищений, тому коштує дорожче.

Коли дизельного пального ще не було, локомотиви рухала гаряча пара, яку отримували, спалюючи в топках вугілля чи дрова.

3. Яка інформація була для тебе новою? Про що ти хочеш дізнатися більше?
4. Перепиши в зошит пари слів. Познач у них корені й наголоси. Що ти помітив/помітила?

Колесо — колеса.

Крило — крила.

Обертає — обернений.

Паливо — палити.

Щоб перевірити сумнівний голосний у слові, треба дібрати до нього **перевірне слово**. Є два способи.

1. Змінити слово так, щоб ненаголошений звук став наголошеним. Наприклад, змінити форму слова з однини на множину або навпаки.

Книжк*и* — кн*и*жка. Сел*о* — с*е*ла.

2. Дібрати спільнокореневе слово, у корені якого наголос падатиме на сумнівний звук.

Свистіт*и* — свист. Весілий — *в*есело.

5. Запиши слова в зошиті, вставивши потрібні літери. До деяких знайди перевірні слова, а правопис інших можеш перевірити в тексті.

З*о*рно, с*о*стра, в*о*сокий, б*о*нзин, диз*о*ль, пл*о*та, гр*о*би,
дв*о*гун, в*о*ликий, в*о*сна.

1. Обговоріть, які способи подання інформації ви знаєте.

Пригадай!

Інфографіка — це інформація, подана у вигляді зображень: схем, діаграм, графіків, малюнків.

2. Розглянь інфографіку про використання джерел енергії в Європейському Союзі в різні роки.

3. Які джерела енергії використовують у Європейському Союзі? Яке з них використовували найбільше у 2000 році? Чи зменшилася його частка у 2015? Як гадаєш, чому? Частка якого джерела енергії суттєво зросла? Чому?

4. Прочитай текст, що доповнює відомості, які є в інфографіці.

З 2000 року використання сонячної енергії у країнах ЄС зросло у 500 разів. А використання нафти зменшилося в 4 рази.

5. Як тобі зручніше отримувати інформацію — з інфографіки чи з тексту?

6. Яким може бути розподіл джерел енергії у 2050 році? Обговоріть і створіть свою інфографіку.
7. Запам'ятай вірш-підказку про те, яку літеру писати в словах з ненаголошеними [е] та [и].

***

Все важливе в нашій мові,
ось, приміром, річ така:
“Е” чи “И” писати в слові —
часто сумнів виника.
Щоб уникнуть зайвих мук,
ти під наголос, мій друже,
зразу став сумнівний звук.
Звук виразно зазвучить —
як писати тебе навчить.

За Дмитром Білоусом

8. Потренуйтеся шукати перевірні слова й запишіть пари в зошити. Позначте корені та наголоси.

М❄️док, т❄️хенький, в❄️сна, гр❄️чаний, в❄️шневий, ш❄️поче.

9. Обведи в записаних парах слів іменники жовтим кольором, дієслова — синім, прикметники — зеленим.

Секретний код

Розгадай шифровку. Запиши вислів у зошиті.

⌘⊗ Z□ξ7⊕+∧⊙⊖—~ /ξ ⊙ ∇∧⊙⊖—z

Зашифруй назви п'яти об'єктів, які тобі важливо зберегти. Передай шифровку комусь із однокласників: нехай розгадає.

1. Обміняйтеся думками щодо різних джерел енергії, які використовує людство. Знайдіть переваги й недоліки кожного.
2. Прочитай казку, яку написали твої однолітки.

Найкращі друзі

За публікацією в журналі "Колосок"

Жили собі друзі: Сонце, Вода, Камінь і Вітер.

Одного разу вони посперечалися, хто з них наймогутніший.

Сонце промовило:

— Я даю Землі тепло і світло, можу обігріти або спалити! Без мене немає життя.

Вода зауважила:

— А от і ні, це без мене жодна істота не може жити! Я перетворюю камінь на пісок, з легкістю обертаю велетенські електричні турбіни і даю людям енергію!

Камінь зупинив Воду і твердо вимовив:

— Я можу перегородити річку і створити повінь.

Налетів Вітер і просвистів:

— От хвальки! Я на всіх вас знайду управу: зруйную кам'яні гори, нажену хмари і закрию Сонце, підніму хвилі на морі, здійму шторм.

Так вихвалялися природні сили одне перед одним, доки не зустріли в пустелі Людину, яку мучила спрага. І попросили, щоб вона їх розсудила. Вислухавши їх, Людина відповіла:

— Дякую тобі, Сонечку, що випарувало Воду з моря. Дякую тобі, Вітре, що приніс хмаринки. Дякую тобі, Каменю, що на тобі **сконденсувалася** водяна пара. Завдяки вам усім я змогла вгамувати спрагу. Усі ви могутні й важливі, кожен — по-своєму.

Відтоді Сонце, Вода, Камінь і Вітер стали добрими друзями й часто допомагають Людині.

Команда "Маки" літньої школи "Колосок", Волинська область

3. Що в цій розповіді казкове, а що — реальне? Чому слова "Сонце", "Вода", "Камінь", "Вітер" і "Людина" написані з великої літери? Придумай свій варіант заголовка.
4. Придумай кульмінацію до казки, де сили природи посварилися й почалися стихійні лиха. Намалюй комікс і покажи його в класі.
5. Вибери з тексту речення, запам'ятай його та продиктуй партнерові/партнерці по завданню. Перевірте, чи все записано без помилок. Чи трапилися слова із сумнівними голосними? Чи вдалося дібрати до них перевірні слова? Як бути, якщо ні?
6. Знайди в тексті прикметники, які мають чотири склади. Запиши їх у зошиті, розділивши для переносу.
7. Об'єднайтеся в 4 групи: Сонця, Води, Каменю, Вітру. Увімкніть відповідну музику та виконайте свій танець.

svitdovkola.org/um3/media8

Намагайтеся рухатися так, щоб передати особливості стихії, яку ви зображаєте. Обговоріть, як ви почувалися, коли танцювали.

8. Вигадайте й запишіть казку про різні види енергії або сили природи. Розкажіть її іншим групам.

●●● Ось як можна ще сказати! ●●●

Чи знаєш ти, як говорять у народі про вірних друзів?

Вірні друзі — друзі нерозливвода, водою не розіллеш, два чоботи пара, з одного тіста, водять хліб-сіль, глечика не поб'ють.

9. Склади речення про друга чи подругу, використавши фразеологізм, який тобі сподобався. Запиши речення на аркушик, вживши звертання, і передай записку адресатові.

Дружба – велика сила

Урок 66

- 1. Прочитайте приказки про дружбу й наведіть приклади з власного життя, які їх підтверджують.

- Сила птаха в крилах, а людини — в дружбі.
- Дружний табун і вовків не боїться.
- Друг не той, хто медом маже, а той, хто правду каже.
- Справжній друг пізнається в біді.

2. Прочитай початок оповідання про друзів.

Знайомство із сусідами

За твором Нузета Умерова "Мій друг Руслан"

Ми з Русланом — нерозлучні друзі. Дружимо вже котрий рік. Він приїхав до Криму з Узбекистану. Сім'я в них велика, п'ятеро осіб: Руслан, сестричка Айше, бабуся Фатима і тато з мамою.

Ми не лише друзі, а й сусіди. Згадую, коли батько Руслана тільки будував дім, йому допомагали інші татари. Вони привезли маленьку бетономішалку. Потім приїжджав КамАЗ, привозив пісок, цемент, **камінь-черепашник**. Стіни почали рости прямо на очах, ряд за рядом. Руслан працював нарівні з усіма. Він завантажував бетономішалку піском, цементом, наливав воду, вмикав — і за кілька хвилин розчин був готовий.

Я не витримав:

— Можна я допомагатиму тобі?

Ми готуємо розчин, наповнюємо тачку, а батько Руслана возить її нагору. Усе як на справжньому будівництві!

Поки ми працюємо, Русланова мама варить у великому казані плов. Коли плов зварився, нас запросили до обіду. Я хотів потихеньку піти додому, але Русланова мама перепинила мене:

— Ти куди? Працював, працював, а як їсти — так додому? Іди, мий руки і сідай за стіл.

Ніколи в житті я не їв такого смачного плову. Потім пили чай з гарних узбецьких **піал**. І чай був не такий, який ми п'ємо вдома. Мені він сподобався. П'ю чай і слухаю, як татари розмовляють поміж собою. То говорять російською, то татарською. Так, начебто їм байдуже, якою мовою розмовляти.

Після обіду Русланова мама наповнила пловом касу — велику піалу, з якої їдять, і подала мені:

— Візьми, Сергійку, віднеси батькові й матері, нехай і вони покушують.

Удома мама посварила мене, мовляв, треба було відмовитися. Я їй усе пояснив:

— Розумієте, мамо, я відмовився, але тітка Надія сказала, що в них звичай: якщо ти бачив, як готують страву, якщо до тебе дійшов її запах, ти обов'язково маєш покуштувати й оцінити: смачно чи ні.

Мати покуштувала плов. Їй він також дуже сподобався. У відповідь вона звеліла віднести сусідам помідорів з нашого городу. Ось так я познайомився з родиною Руслана.

3. Чи є серед ваших друзів або знайомих люди різних національностей? Що цікавого ви дізналися про їхні традиції та звичаї?

4. Як варто реагувати на те, що люди дотримуються не таких традицій, як ти? Обери фразу і додай свій варіант.

— Ну ти й дивак! Нормальні люди так не роблять.

— Цікава традиція! Розкажи, будь ласка, про неї.

5. Випиши з тексту останнє речення. Підкресли граматичну основу. Які ще слова можуть стати підметом у цьому реченні, якщо ти переказуватимеш текст?

1. Визначте, які висловлення є фактами, а які — судженнями. Що з них варто брати на віру? А щодо чого треба сформулювати власну думку?

- ☀ Татарська національна страва — плов.
- ☀ Татари — чудові сусіди.
- ☀ Татари — погані сусіди.
- ☀ Татари п'ють чай з піал.

Факти — це перевірена інформація.

Судження — чиясь думка, особисте ставлення.

2. Прочитай продовження оповідання про друзів.

Новосілля

За твором Нузета Умерова "Мій друг Руслан"

Коли сусіди збудували будинок, нас запросили на новосілля. Ми пішли всією сім'єю: батько, мати і я. Русланова бабуся подала нам у маленьких чашечках гарячу каву і дрібно поколотий цукор. У них так заведено. Якщо приходять гості, їх щонайперше пригощають гарячою кавою. Звичай.

А ще бабуся Фатима ворожить на кавовій гущі. Уважно роздивляється малюнок на денці чашечки й каже, що тебе очікує в недалекому майбутньому. Матері вона наворожила гостей. Сказала, що до нас дуже поспішають двоє великих людей. Мама розсміялась і підтвердила, що до нас мають приїхати її брат, мій дядько Михайло, з дружиною. А вони обоє високі й **огрядні**.

Руслан показав мені альбом із фотографіями. На першій сторінці альбому записано, хто, коли, якого дня, місяця і року народився. І місце народження зазначене. Другою в списку була бабуся Фатима. Через два роки їй виповниться 80 років. Я з інтересом розглядав пожовклі від часу фотографії. Ось бабуся Фатима ще молода і дуже вродлива. Вона сидить у кріслі, а в неї

за спиною четверо військових. Це її сини. Усі четверо воювали у Другій світовій війні. Троє загинули на фронті.

Поки ми гортали альбом, кімнату заповнили гості. Усіх посадили за довгий стіл. Їли **чебуріки**, пили вино, виголошували тости. Нам з Русланом вина не дали, налили компоту.

Після застілля всі вийшли надвір, увімкнули магнітофон і почали танцювати "Хайтарму". Танець веселий і танцювати його зовсім не важко: здимаєш руки вгору і починаєш підстрибувати у такт музиці. Я відразу ж навчився. Після дорослих танцювали діти. Я також танцював. Під час танцю нам давали гроші. Виявляється, у них так заведено: усім, хто танцює, дають гроші. Чудовий звичай. Я десять гривень заробив.

Ми з Русланом навчаємося в одному класі, сидимо за однією партою. Інколи сваримося, але ненадовго.

3. Додай пропущені пункти плану і перекажи уривок.

План уривка

1. ...
2. Ворожіння на кавовій гущі.
3. Фотоальбом.
4. Застілля.
5. ...
6. Ми — друзі.

Знайомся: автор

Нузет Умеров народився 13 листопада 1931 року в Криму. Коли йому було 13 років, його родину, як і всіх татар, примусово виселили з Батьківщини. Вони змогли повернутися до рідного краю лише тоді, коли Україна здобула незалежність, а Нузетові був уже 61 рік.

Усе своє життя письменник присвятив тому, аби люди пізнавали культуру народів, що мешкають у Криму.

- Згадайте ситуації, коли ви не могли порозумітися з другом чи подругою. Розкажіть, чим закінчилося непорозуміння.
- Прочитай вірш-діалог.

Ми розбили склянку з чаєм

— Ти розбив!
 — Ні, ти розбила!
 — Ти штовхнув!
 — Ні, ти впустила!
 — Ти тюхтій.
 — А ти незграба.
 — Баобаб!
 — Ти баобаба!

Вже школярка,
 наче хмарка —
 очі повні сліз.

Школярка
 дмухає на пальчик свій.

— Обпекла?
 — А ти радій!

Та школярик посмутнів:
 — Я... ти вибач, не хотів,
 я штовхнув.

— А я впустила.
 — Я розбив.
 — Це я розбила.

Оксана Сенатович

- Які образливі слова говорили діти одне одному? А які слова допомогли помиритися?
- Потренуйтеся читати вірш у ролях. Не забувайте про правдоподібні інтонації.

- Пригадай будову слова. Як називається частина основи, яка стоїть між коренем і закінченням?

Суфікс — частина слова, що стоїть після кореня. Якщо в слові є закінчення, то суфікс стоїть між коренем і закінченням. За допомогою суфіксів утворюються нові слова.

Школа — школяр[^], школярка^{^^}, шкільний[^], школярик^{^^}.

- Поспостерігай, як суфікс утворює нові слова. Виділи в кожному слові корінь і суфікс.

Школа — школяр. Хмара — хмарка. Гарячий — гаряченький.

- Згадайте й запишіть інші слова із суфіксами, які ви виділили у попередньому завданні. Чи є щось спільне у значенні всіх слів з однаковим суфіксом?

- Утвори нові слова від слова "друг" за допомогою суфіксів -б-, -н-. Чи відбулися зміни в корені? Які?

- Випиши з вірша слова, що відповідають цим моделям:

- Обери, що доречно сказати, коли хтось щось розлив, розбив, розсипав.

— От незграба криворука!
 — Не біда. Допомогти тобі прибрати?
 — Хто ж так робить?
 — Не хвилюйся, з усіма трапляється.

- Подивися мультфільм про дружбу. Яка мета цього медіатексту? Кому він адресований? Запиши три важливі для тебе думки з нього.

svitdovkola.org/um3/media9

Наш театр

Почнімо підготовку вистави до Дня святого Миколая за текстом, який читатимемо наступного тижня.

Створення афіші

Розгляньте дві афіші. Яка з них вам більше подобається? Чому? Якої інформації бракує в одній з афіш? Які недоліки ви бачите в оформленні?

Оберіть дату вистави і зробіть афішу. Візьміть до уваги свої висновки щодо створення афіш.

Підготовка вистави

Об'єднайтеся у дві групи і створіть декорації до різних картин п'єси – дитячу кімнату й зимовий ліс.

Вивчіть пісню про святого Миколая.

svitdovkola.org/um3/media10

До вистави можна додати танцювальні чи акробатичні номери – танок зірочок або сніжинок, зустріч персонажів у лісі з білочками, снігурами чи іншими тваринками.

Упродовж наступного тижня читайте текст п'єси і запам'ятовуйте всі слова. Наприкінці тижня можете обрати актора, акторку чи акторів на кожну роль, провести кілька репетицій, а тоді вже влаштуйте виставу.

Зробіть відеозапис вистави та подивіться його разом із тими, хто не зміг завітати на прем'єру.

Чекаємо Миколая!

Уроки 71, 72

1. Розкажіть одне одному, що ви знаєте про День святого Миколая, який відзначають 19 грудня.
2. Прочитай про казкові події напередодні цього свята.

Подарунки не для всіх

За п'єсою Юлії Домашець "Дарунки Миколая"

Дитяча кімната. Іванка грається з іграшковим котиком, стрибає і наспівує, її братик Остап затуляє вуха, намагається читати.

Іванка

Стриби-скоки, скоки-стриби,
перестриби-скоки-дриги!
На одній нозі два рази,
потім на обох одразу!

Остап (встає з-за столу)

Сестро! Іванко!
Стоп! Зупинися!
Досить скакати!
Агов, схаменися!
Година вже пізня,
спати лягаймо.
Нині до нас Миколай завітає!

Чіпляє шкарпетку біля вікна, за ним і Іванка.

Іванка

Хай Миколай мене здивує
і щось гарненьке подарує!
Заплющую швиденько очі,
всім доброї бажаю ночі...

Іванка з іграшковим котиком лягає в ліжку.

Остап

Знаєш, сестро, Миколай
з тими дружбу водить,
хто свою шляхетність
справами доводить.
З тими, хто не вередує,
не кричить, не бешкетує,
миє руки, чистить зуби,
з тим, хто ввічливий,
негрубий.

Іванка (сідає)

Ой! А я вередувала,
трохи мамі набрехала
і уроків не зробила,
та ще й молоко розлила...
Ой, Остапе, як же бути?

Остап (хизується)

Час назад не повернути.
Брала б приклад з мене,
брата,
то могла б дарів чекати.

Іванка (розгублено)

Втрапила в халепу я,
хоч і ненавмисно.

Остап (дражниться)

Ну, тоді тебе чекає
від чортика різка.

*Діти лягають у ліжка,
Іванка кладе котика
на край. Вимикається
світло. Іванка молиться
в темряві або при світлі
нічника.*

Іванка (пошепки)

Дороженький Миколаю,
не карай мене, благаю.
Що мені зробити,
щоб мене простив ти?

Звучить колискова,

Іванка заплющує очі, обіймає іграшкового котика і засинає.

3. Чи погоджуєшся ти із судженнями Остапа? Що ти відчуваєш до Іванки?
4. Добери з підказки і запиши слова, які описують Остапа, та слова, що описують Іванку. Як змінюється закінчення прикметника, коли він описує дівчинку, а як — коли хлопчика?

Остап — ...

Іванка — ...

Підказка: бешкетні, розважливі, дисципліновані, слухняні, непосидючі, ввічливі.

5. Знайди в тексті спільнокореневі слова до слів: "гарне", "дорогий", "кіт". Запиши їх парами в зошит. Виділи корені та закінчення. Які суфікси утворили нові слова? Як вони вплинули на значення слів?
6. Згадайте й запишіть інші слова із цими суфіксами. Зробіть висновок про зв'язок значення слова із суфіксом.

1. Потренуйтеся читати попередній уривок у ролях. Хай кожен із вас спробує побути й Іванкою, й Остапом. Обговоріть, кому яка роль краще вдається.
2. Прочитай уривок із п'єси й дізнайся, чи змогла Іванка виправити ситуацію.

У чарівному лісі

За п'єсою Юлії Домашець "Дарунки Миколая"

Перед ліжком Остапа ставлять декорації зимового лісу.
Одне з дерев має велике дупло з дверима.
Виходить Кіт, сідає біля Іванки, дівчинка прокидається,
протирає очі.

Іванка (роззирається
довкола)

Де я? В лісі? От дива!
І яка ж навкруг краса!

(Помічає котика.)

І мій котик іграшковий
у країні цій чудовій
став справжнісіньким котом.
Рада, що ми тут гуртом!

Дівчинка обіймає Котика,
він подає їй кожушок.

Кіт
Ця ніч, Іванко, надзвичайна,
збуваються твої бажання!
Хотіла стріти Миколая?
Тут, в лісі, він якраз гуляє!

Іванка
Знаєш ти, куди іти?
Як же нам його знайти?

Кіт
Ходімо по отій стежині,
туди, де світле сяйво лине.

Чути звук: "Пу-гу-у-у".

Іванка (перелякано)
Ой! Я звідси ні ногою —
щось гуде над головою...

Знову чується: "Пу-гу".

Кіт
Дивний звук, неначе стогін...
Кличе хтось на допомогу!

З лісу виходить маленький
Пугач, він плаче і стогне.

Іванка
Ой, Пугачику, Пугач,
заспокойся! Гей, не плач!

Пугач (жалібно)
Загулявся, загубився,
від своїх братів відбився...

Кіт
Де уся твоя родина?
Де гніздо твоє совине?

Пугач (підходить до дерева
з дверима)

Ось дупло, на нім замок
і ланцюг із загадок.
Відгадати їх не можу...

Іванка
Не хвилюйся! Допоможем!

Кіт
Наші хлопчики й дівчатка
знайдуть вмить усі відгадки.

Іванка читає загадки,
записані на ланцюгу дупла,
глядачі відгадують. Коли
всі загадки розгадані, двері
відчиняються, і Пугач
заходить у дупло.

Пугач
Дякую вам всім, малята!
Можу йти нарешті спати...

Іванка й Кіт ідуть далі.
До них вистрибує Зайчик,
пританцьовує, вибиваючи
ритм на барабані.

3. Підготуйте загадки, які зможете загадати глядачам. Де їх можна пошукати? Запишіть кожен на окремому аркуші, щоб прикріпити до ланцюга.
4. Знайди в тексті слова зі зменшувальними суфіксами, запиши їх. Виділи в кожному слові корінь і суфікс.

Зайчик
Ой, цокотять у мене зубки —
не гріє геть осіння шубка.
Так, мінус тридцять —
не забава...

Замерзну я.
Ну й кепські справи!
Зайчик падає у сніг.

Іванка (віддає свій кожушок
Зайчикові)
Ні, не падай у сніжок!
Ось, візьми мій кожушок.
Він тепленький, наче ковдра,
в ньому затишно і добре!
Зайчик дякує і йде зі сцени.
За ним ідуть Іванка та Кіт.

1. Потренуйтеся читати попередній уривок у ролях. Обговоріть, кому яка роль краще вдається.
2. Прочитай завершення п'єси.

Зустріч із Миколаєм

За п'єсою Юлії Домашець "Дарунки Миколая"

Виходить святий Миколай з порожнім мішком, розгублено розглядає дірку в ньому.

Св. Миколай

Мабуть, витівки чортячі.
Посміються всі добряче:
лісом Миколай ходив,
всі дарунки погубив...

Виходять Іванка і Кіт.

Іванка (до Миколая)

Вам, дідусю, добрий вечір!
Бачу, поміч тут до речі.
Якби голку й нитки мала,
вам мішок би залатала...

Пугач приносить кошик з голкою та нитками. Іванка зашиває мішок (приліплює заплату на липучці).

Св. Миколай

От яка дитина чемна!
Ми зустрілись подарунком.
Як ви в лісі опинились?
Чи, бува, не загубились?

Кіт

Миколая ми шукаємо,
з ним поговорити маємо.

Іванка

Не така вже й чемна я.
Мама свариться щодня:
то я книжку загубила,
то тарілки не помила.
І мені, мабуть, за це
чортик різку принесе.

Плаче.

Св. Миколай

Не журися так, дитино!
Люди всі не безневинні.
Кожен за своє життя
набідосив, навіть я.
Головне тут — зрозуміти,
що не треба зла чинити,
вміти вибачитись вчасно
та покаятися, власне,
і комусь допомогти —
так, як робиш зараз ти!

Іванка

Дякую вам за пораду,
ось, готова вже заплату.

Подає мішок.

Св. Миколай

Сонце вже на небокраї...
Я тебе благословляю.
В путь пора мені рушати —
подарунки позбирати.

Іванка

Ой, невже ви — Миколай?!

Св. Миколай (усміхнено)

Час іти вже, прощавай!

Лунає коліскова.

Іванка лягає в ліжко.

Зміна декорацій.

Миколай заходить до кімнати, кладе у шкарпетки цукерки, виходить.

Діти обіймаються, йдуть до вікна і в шкарпетках знаходять цукерки.

Діти прокидаються.

Остап

Добрий ранок! Ось і свято!
Час в шкарпетки заглядати!
Когось там різочка чекає,
когось — дарунки Миколая...

Іванка

Мені ти не повіриш, знаю:
я нині стріла Миколая!
І зрозуміла я одне —
не подарунки головне.
Коли ти серце добре маєш,
все справдиться,
що забажаєш.
Якщо ж десь раптом
завинила,
ти вибач, брате, — не хотіла.

3. Послухайте композиції і використайте їх для музичного супроводу вистави за цією п'єсою.

svitdovkola.org/um3/media11

4. Обери фрази, які допоможуть тобі порозумітися з іншими, якщо ти відчуваєш провину.

- Вибач, будь ласка, я ненавмисно.
- Пробач мені, я був/була дуже обурений/обурена, тож не міг/не могла керувати своїми емоціями.
- І що? Ти мене теж учора образив/образила.
- Я не думав/не думала, що тобі це буде неприємно. Більше так не робитиму.

Свято наближається!

Урок 76

1. Розкажіть одне одному, як ваші родини зазвичай святкують Різдво та Новий рік.
2. Прочитай незвичайний літературний твір. Щороку напередодні Різдва діти англійського письменника Джона Рональда Руела Толкіна отримували лист від Різдвяного Діда. Він описував і змальовував у картинках свій будинок, своїх друзів і події, що відбувалися на Північному полюсі.

Лист, що приходять раз на рік

За твором Джона Рональда Руела Толкіна
"Листи Різдвяного Діда"

Наскельний Будинок,
Вершина Світу,
Поблизу Північного полюса,
Понеділок, 20 грудня 1926 року.

Мої любі хлопчики!

Цього року я тремчу ще більше, ніж завжди. І все з вини Північного Білого Ведмедя! То був найгучніший вибух у світі й найстрахотливіший з усіх феєрверків. Через це Північний полюс ПОЧОРНІВ і зірки зсунулися зі своїх місць, Місяць розбився на чотири шматки — і Місячанин упав з неба у мій садок. Він з'їв чимало моїх різдвяних шоколадок, аж поки сказав, що йому покращало, і поліз назад на Місяць — лагодити його і давати лад зорям.

Тоді я виявив, що північні олені, запряжені в сани, зірвалися з прив'язі. Вони носилися по всіх усядах, рвучи віжки та підпруги й розкидаючи навсібіч подарунки. Розумієте, усе було спакowane й готове до відправлення, — а ця халепа, авжеж, трапилася

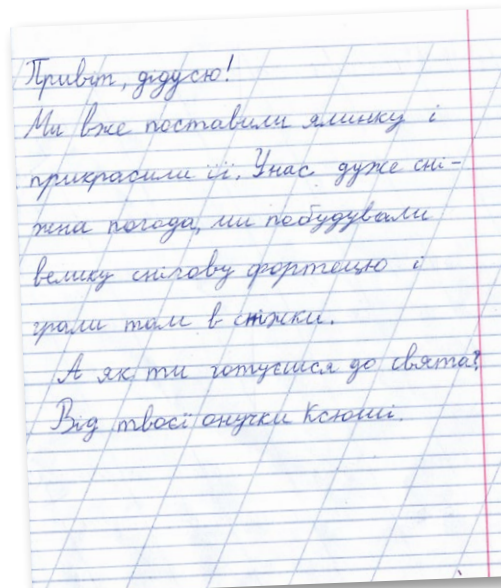
саме сьогодні вранці: то були сани з вантажем шоколадних фігурок, які я завжди заздалегідь надсилаю до Англії. Сподіваюся, ваші шоколадки не дуже потовклися.

3. Чи ви колись уявляли собі життя Діда Мороза чи, як називає його Дж. Р. Р. Толкін, Різдвяного Діда? Чи схожі ваші уявлення на те, що описав автор твору? Які відчуття викликав у вас опис подій на Північному полюсі?
4. Що ви дізналися з листа про Різдвяного Діда, Білого Ведмедя та Місячанина? Запишіть по одному факту про кожного з них.
5. Поміркуй, кому ти можеш написати лист напередодні свят. Це буде паперовий лист у конверті чи електронний? Чому ти обираєш той чи інший спосіб листування? У чому переваги кожного з них? У чому недоліки?

Поки тобі не виповнилося 14 років, ти не можеш мати власної електронної скриньки, але можеш попросити дозволу в когось із рідних і скористатися їхнім акаунтом.

6. Склади текст листа на чернетці, перевірь його, потім виправ помилки й передай чи надішли адресатові.

кому: alina@gm.com

Аліно, привіт! Які маєш плани на канікули? Чи приїдете з мамою до нас у село? Я дуже скучив за тобою. Хочу пограти з тобою у гру "Вірю — не вірю", яку мені приніс святий Миколай.

Твій двоюрідний брат
Микита.

1. Прочитай продовження листа від Різдвяного Діда.

Ведмежа послуга

За твором Джона Рональда Руела Толкіна
“Листи Різдвяного Діда”

Ну хіба ж Північний Білий Ведмідь не дурненький? Але він і не думає вибачатися. Атож, це його лап справа. У підвалі мого старого будиночка лишився вмикач феєрверків “Полуничне Сяйво” (тобто північне сяйво). Північний Білий Ведмідь знав, що йому в жодному, в жодному разі не можна його чіпати. Я вмикаю його лише в особливі дні, як-от Різдво.

Так чи інак, але сьогодні вранці він увімкнув північне сяйво — одразу на всю потужність, передбачену на два роки. Ви ніколи не чули й не бачили нічого подібного. Я намагався зобразити це на картинці, але надто тремчу, аби зробити це як слід, та й ви також не можете намалювати сліпуче світло, правда ж?

Гадаю, Північний Білий Ведмідь дещо зіпсував мою картинку — звичайно ж, він не здатен малювати своїми великими товстими лапами, — домалювавши дещо від себе: як я женуся за північними оленями і як він з мене сміється. Він таки сміявся. І я теж, коли побачив, як він силується намалювати північних оленів і замазав чорнилом свої гарні білі лапи.

Різдвяний Дід мав поспішати і доручив мені закінчити. Він уже старий і непокоїцца, коли трапляється щось кумедне. Ви б теж сміялися! Думаю, я добре зробив, що засміявся. То був чудовий феєрверк. Північні олені цього року швиденько помчать до Англії. Вони й досі схарапуджені!..

Мені треба йти помагати з пакуванням подарунків. Незнаю, що б Різдвяний дід без мене робив. Він завше забуває, як багато я для нього пакую.

Цього року адреси на наших конвертах надписує снігова людина. Це садівник Різдвяного діда, але в нас тут неросте майже нічого, крім підсніжників і морозяної папороті. Він завше пише білим, просто власним пальцем...

З побажаннями веселого Різдва
північний білий ведмідь
І з любов'ю до вас усіх — Різдвяний Дід.

Переклад з англійської Олени О'Лір

2. Яке судження Різдвяного Діда образило Ведмедя?
3. Пошукай помилки в записах Ведмедя. Чому автор книжки не виправив їх? Яке це справило враження на тебе? Чому в інших випадках ми намагаємося писати грамотно?

●●●● Ось як можна ще сказати! ●●●●

Ведмежа послуга — це фразеологізм, який означає допомогу, яка, попри добрі наміри, завдала шкоди.

4. Напишіть лист Різдвяному Діду про вашу підготовку до свята. Хай кожен з вас почне свій лист, а потім віддасть його на доповнення другу/подрузі. Допишуйте лист від імені якоїсь тваринки і не забувайте про почуття гумору.

●●●● Знайомся: автор ●●●●

Джон Рональд Руел Толкін — англійський письменник. Найбільш відомий як автор “Гобіта” та “Володаря перснів”. Народився 3 січня 1892 року, а помер 2 вересня 1973 року.

“Листи Різдвяного Діда” — реальні листи письменника, які він протягом 23 років писав своїм чотирьом дітям — Джону, Майклу, Крістоферу і Прісциллі. Автор сам ілюстрував листи і вкладав у конверти.

Грубіяні! Я здатен — і коли я пишу, лапа в мене нетремтить. — П.Б.В.

1. Складіть список усіх атрибутів різдвяних і новорічних свят. Без чого для вас свято — не свято?

2. Прочитай і послухай вірш — розмову із зайчиком.

svitdovkola.org/um3/media12

Ялинка

Раз я взувся в чобітки,
одягнувся в кожушинку,
сам запрягся в саночки
та й поїхав по ялинку.

Ледве я зрубати встиг,
ледве став ялинку брати,
а на мене зайчик — плиг!
Став ялинку відбирати.

Я — сюди, а він — туди...
“Не віддам, — кричить, —
нізащо!

Ти ялинку посади,
а тоді рубай, ледащо.

Не пущу, і не проси!
І цяцьками можна гратись.
Порубаєте ліси —
ніде буде і сховатись.

А у лісі скрізь вовки,
і ведмеді, і лисиці,
і ворони, і граки,
і розбійниці-синиці!”

Страшно стало... “Ой, пусти,
не держи мене за **пóли!**
Бідний зайчику, прости, —
я не буду більш ніколи!”

Низько-низько я зігнувся,
а ще нижче скинув шапку...
Зайчик весело всміхнувся
і подав сіреньку лапку.

Олександр Олесь

3. Чи ти очікував/очікувала на таку сміливість зайчика? Що додало йому наснаги?

4. Чому персонажеві вірша стало страшно? Чому він вирішив не рубати ялинку?
5. Прочитай вірш, який підкаже, як мати ялинку на свято, не рубаючи її.

Зростати разом

Підроста в дворі ялинка
під віконечком Яринки,
стрімко тягнеться до неба.
Підрости їй дуже треба,
щоб прийдешнього Різдва
з нею сталися дива,
щоб прикрасили ялинку
мама з татом для Яринки
просто неба біля хати
і не здумали зрубати!
Щоб росли удвох — ялинка
і малесенька Яринка
від Різдва і до Різдва —
хай завжди отак трива!

Віра Правоторова

6. Зробіть плакат, який закликатиме не рубати живі дерева на святá. Де варто його розмістити?

Моя книжка

Напиши, як твій персонаж зустрічає зиму!
Якщо хочеш, скористайся моїми підказками.

Зимівля

- ▶ Твій персонаж радіє чи нудьгує? Які справи робить узимку? Які зимові зміни йому чи їй до вподоби, а які засмучують чи дратують?
  - ▶ Як він чи вона готується до свят? Чи прикрашає оселю, подвір'я, ялинку? Чи готує ласощі й подарунки?
- ▶ Чи потрапляв твій персонаж у ситуацію, коли щось загрожувало природі? Чим це закінчилося?

Я ТРОГ. Я ПРОВОДИВ ЗИМУ У КОМІРЦІ. Я ТАМ ЗНАЙШОВ ЗИМОВІ ШТАНИ, ШАПКУ І РУКАВИЧКИ. Я ТАМ ПЕРЕХОВУВСЯ ДОТИ, ДОКИ ГНОМИ НЕ УПАЛИ У ЗИМОВУ СПЯЧКУ. А ПОТІМ ГУЛЯВ ПО ДОМУ І БЕШКЕТУВАВ.

Уживай яскраві слова у своїй розповіді!

осаяна
урочиста
спекатися
прикро сердечне
спантеличений
стурбований
цілковите навздогін
умостився

Презентація книжки

Влаштуйте в класі читання ваших творів. Сядьте в коло, тримаючи в руках свої книжки. По черзі зробіть коротенькі презентації. Потім кожен може підійти до іншого й попросити почитати книжку.

Моя книжка розповідає про пригоди робота Громіка-4. Він уміє ремонтувати все на світі, тому до нього всі звертаються. Але він не любить котів і нечемних відвідувачів. У книжці багато малюнків, є комікс. Але написано не дуже розбірливо, бо в мене поганий почерк.

Згадай перед канікулами

Урок 80

1. Розглянь схему та згадай, що ти знаєш про будову слова.

2. Утвори від поданих слів нові, додавши різні суфікси. Виділи їх у словах.

Лис, вода, заєць.

3. Утвори нові слова від поданих, додавши префікси. Виділи їх у словах.

Робив, їхала, фотографую, варити.

4. Додай до речення другорядні члени й запиши доповнене речення. Підкресли підмет і присудок. Постав до них запитання.

Діти прикрасили.

5. Назви п'єси, які ви читали протягом цього семестру. Поміркуй і запиши, чим п'єса відрізняється від казки, а що в них може бути спільного.

Відмінне		Спільне	
П'єса	Казка		

6. Знайди в тексті 6 помилок і виправ їх, дівравши перевірні слова. Запиши слова парами.

Мій друг дуже виселий. Він любить четати кнежки. Газам ми часто ходемо до озера, де росте вирба, там рибалимо та вигадуємо цікаві історії.

7. Опиши зовнішність і вдачу друга чи подруги, використовуючи фразеологізми.

8. Зміни слова "дорога" і "рука" за зразком, розбери їх за будовою. Чим особливі корені цих слів?

Яблуко – на яблуці – яблучко.

9. Інсценуйте у парі розмову, яка могла б відбутися в одній із таких ситуацій.

Твоя однокласниця боїться брати участь у шкільних змаганнях.

Твій однокласник ненавмисне перекинув склянку води на твій гарний малюнок.

Хтось із твоїх друзів святкує Різдво не того дня, що ти.

10. Згадай вашу виставу про святого Миколая. Які її елементи подарували глядачам святковий настрій?

11. Які завдання на цьому уроці ти виконав/виконала з радістю? А твій друг чи подруга?